

Encrucillada

Autonomía mundana e sentido relixioso da moral

por Andrés Torres Queiruga

A necesaria renovación moral

por Xosé Manuel Caamaño López

A guerra de drons autónomos

por Martín Carbajo Núñez

**Unha casa de acollida para presos? Que ben! Unha grande
oportunidade para todos**

por Xaquín Campo Freire

No centenario da *Misa sobre o mundo* de Teilhard de Chardin

por Francisco Díaz-Fierros Viqueira

Moncho Valcarce: amando a Deus e a Galicia

por Rubén Aramburu Molet

**Homilía no inicio do ministerio pastoral como
arcebispo de Santiago**

por Francisco José Prieto Fernández

Crónica da Igrexa

por Manuel Regal Ledo

Edita Asociación Encrucillada

Presidente: Andrés Torres Queiruga
Vicepresidente: Pedro Fernández Castelao
Secretaría: Elvira Santos Pena
Tesoureiro: José María Fernández Vázquez
Secretaría de honra: Engracia Vidal Estévez

Mesa de Redacción

Pedro Fernández Castelao (dirección)
Marisa Vidal Collazo (secretaría)
Manuel García Villasenín (redacción)
Carme Soto Varela (redacción)

CONSELLO DE REDACCIÓN

Clara Baliñas Vidal	Xesús Portas Ferro
Xosé Manuel Caamaño López	Manuel Regal Ledo
Xaquín Campo Freire	Andrés Rey Sierra
María José Cancelo Baquero	Luís Rodríguez Álvarez
Ramón Cao Martínez	Lucía Santiago Díaz
José María Fernández Vázquez	Elvira Santos Pena
Antón Gómez González	María do Carme Solloso Blanco
Santiago González Avión	Tito Suárez Pérez
Mariano Guizán Sánchez	Andrés Torres Queiruga
Xosé Antón Miguélez Díaz	Pilar Wirtz Molezún
Xosé Manuel Pensado Figueiras	

Revista Encrucillada:

R/ Ángel Rodríguez González, n.º 20 - 15702 Santiago
encrucillada@encrucillada.gal www.encrucillada.gal

Síguenos nas redes sociais:

Administración e subscricións:

tesoureria@encrucillada.gal Teléfono: 616.688.266

Mesa de Redacción:

revista.encrucillada@gmail.com Teléfono: 981.813.608

PREMIOS E MENCIONES

A Revista Encrucillada obtivo o Premio
Pedrón de Ouro en 1991
Declarada Asociación de Interese Público
o 17/7/2008, co n.º Galicia 7708

PREZOS DA SUBSCRICIÓN

Prezos da subscrición anual (5 números)

- Ordinaria ..... 25 €
- De apoio ..... a partir de 30 €
- Bonificada ..... 20 €
- Número solto ..... 7 €
- Dixital ..... 15 €

CONTA CORRENTE:

ABANCA. IBAN: ES07 2080 0500 5330 4004 3431

Publicación bimestral

ÍNDICE - SUMARIO

N.º 233

Volume XLVII

maio-xuño 2023

Guieiro

por Pedro Castelao 3

Estudos

Autonomía mundana e sentido relixioso da moral
por Andrés Torres Queiruga 5

A necesaria renovación moral
por Xosé Manuel Caamaño López 20

A guerra de drons autónomos
por Martín Carbajo Núñez 32

Achegas

Unha casa de acollida para presos? Que ben! Unha grande
oportunidade para todos
por Xaquín Campo Freire 49

No centenario da *Misa sobre o mundo* de Teilhard de Chardin
por Francisco Díaz-Fierros Viqueira 56

Moncho Valcarce: amando a Deus e a Galicia
por Rubén Aramburu Molet 68

In memóiriam

Manolo Sordo del Villar (León 1941-2023 Vigo)
por Roxelio Álvarez Rodríguez 80

Documento

Homilía no inicio do ministerio pastoral como arcebispo de Santiago
por Francisco José Prieto Fernández 84

Crónica

Carta desde a banda da esperanza
por Manuel Regal Ledo 88

Recensións

Medios e políticos, baixo sospeita 1990-2023
por Bieito Silva Valdivia 95

Xeración (Breve tratado de males inespecíficos)
por Xesús Portas Ferro 95

Ilustracións

por Soedade Pite 61, 81

A guerra de drones autónomos

Martín Carbajo Núñez¹

A informática, a intelixencia artificial e os robots están a adquirir unha crecente importancia na nosa sociedade, algo que tamén resulta evidente no ámbito militar. Moitos países están xa equipando os seus exércitos con drones que poden actuar en modo autónomo ou semiautónomo a miles de quilómetros de distancia. «Quen sexa o líder da intelixencia artificial [IA], será o líder do mundo», dicía Vladimir Putin xa en 2017².

Recentemente sóubose que, o 27 marzo 2020, un drone turco tomara autonomamente a decisión de atacar tropas inimigas na guerra de Libia³. O drone decidiu o ataque en base ao algoritmo que leva incorporado, sen esperar unha intervención humana⁴. Esta noticia puxo en evidencia a posibilidade de novos escenarios bélicos

---

1 Martín Carbajo Núñez, OFM, é diplomado en comunicación social (U. Gregoriana, Roma), licenciado en Filoloxía Xermánica (U. Santiago de Compostela) e doutor en Teoloxía Moral pola Academia Afonsiana (Roma). Actualmente é profesor de Ética e Comunicación nas universidades romanas Antonianum e Alfonsiana.

2 Cf. COLUMBA JEREZ, Alexis, «La inteligencia artificial también entra en combate en la guerra en Ucrania», en ABC (19.03.2022) en Internet: https://www.abc.es/economia/abc-inteligencia-artificial-tambien-entra-combate-guerra-ucrania-202203140205_noticia.html (acceso: 27.03.2022). Na fase recente da guerra contra Ucraína, iniciada o 24.02.2022, Rusia estaría a usar, entre outros, os drones kamikazes Lantset. Tamén Ucraína usa diversos tipos de drones. *Ibid.*

3 Cf. <https://olhardigital.com.br/en/2021/06/02/ciencia-e-espacio/drone-autonomo-ataca-soldados-na-libia/> (acceso: 13.11.2021).

4 APPS P., «New era of robot war may be underway unnoticed», Reuters (10.06.2021), en Internet: <https://www.reuters.com/article/apps-drones-idUSL5N2NS2E8>; LAMBERT D., «Autonomous weapons and cyberconflicts. How Christian ethics can deal with war's new face?», [Lambert], en *Angelicum* 97/1 (2020) 93-105, aquí 95.

e de cambios fundamentais na natureza dos conflitos⁵. Sospéitase que tamén Rusia está a usar robots deste tipo na guerra de Ucraína⁶.

A Igrexa ensina que a guerra «é sempre unha derrota para a humanidade»⁷, «a negación de todos os dereitos e unha dramática agresión ao ambiente» (FT 257). A guerra robotizada afonda nesa deshumanización e, por tanto, non pode ser promovida como unha solución. Para romper a espiral de violencia, necesitamos superar as actitudes que a xeraron e as inxustizas que a alimentan. Francisco de Asís é nisto un modelo.

Na primeira parte deste artigo estúdanse algúns dos drons militares actualmente en desenvolvemento, indicando os desafíos que presentan, sobre todo desde o punto de vista ético. Na segunda parte, conséntase que os defensores dos drons militares autónomos acostuman ter unha concepción antropolóxica negativa que contradí a visión cristiá do home. Xustifican tamén o seu uso apelando á doutrina da Guerra xusta, que o Maxisterio eclesial considera xa impracticable. Na terceira parte, preséntase a Francisco de Asís

5 Cf. ASARO P., «On banning autonomous weapon systems: human rights, automation, and the dehumanization of lethal decision-making», en *International Review of the Red Cross* 94/886 (2012) 687-709; GALLIOTT J., *Military Robots. Mapping the Moral Landscape*, Routledge, London 2017. «The prospect of developing armed robots designed to engage human targets has the potential of changing the fundamental equation of war». TOMASI S.M., «Statement at the United Nations informal meeting of experts on lethal autonomous weapons systems (ccw)» (13.05.2014), en THE CARITAS IN VERITATE FOUNDATION [FCIV] WORKING PAPERS, *The Humanization of robots and the robotization of the Human person. Ethical reflections on lethal autonomous weapons systems and augmented soldiers*, [Silvano], Chambésy 2017, 73-75.

6 Cf. Kallenborn Zachary «Russia may have used a killer robot in Ukraine. Now what?» in *Bulletin of the Atomis Scientists* (15.03.2022), in Internet: <https://thebulletin.org/2022/03/russia-may-have-used-a-killer-robot-in-ukraine-now-what/> Tamén Ucraína estaría a usar, entre outros, o dron turco Tb2 Bayraktar, que pode actuar en modo autónomo. PATI Satavisa, «Bot in arms: autonomous drones in the Russia-Ukraine war», (20.02.2022) in Internet: <https://www.analyticsinsight.net/bot-in-arms-autonomous-drones-in-the-russia-ukraine-war/>

7 FRANCISCO, «Homilía. Vixilia de oración pola paz» (7.09.2013), en *L'Osservatore Romano*, [OR], 205 (8.09.2013) 8; ID., «*Fratelli tutti*. Carta encíclica», [FT], (3.10.2020), n. 261, LEV, Ciudad do Vaticano 2020. «Nunca xamais guerra!» PAULO VI, «Discurso á Asemblea xeral das Nacións Unidas» (4.10.1965), n. 7, en *Acta Apostolicae Sedis [AAS]* 57 (1965) 881. A tradución ao galego das citas textuais está feita polo autor.

como modelo para avanzar en dirección nunha sociedade pacificada que promove a paz e as relacións fraternas, en vez de considerar a guerra como algo inevitable⁸.

1.- Drons de guerra ou «robots asasinos»

Ao programar un dron militar, pódese decidir o tipo de control que o axente humano exercerá sobre a súa pilotaxe e aprendizaxe, chegando mesmo a facelos altamente autónomos⁹. En base ao tipo de control, pódese distinguir entre os robots militares de ataque, que poden actuar en modo autónomo (LAWS: «*Lethal Autonomous Weapon Systems*»¹⁰), e outros sistemas militares robotizados (RMS: «*Robotized military systems*»).

Convén distinguir ben entre sistema automatizado e sistema autónomo. Ambos realizan accións sen intervención puntual e directa dun axente humano, pero as do primeiro son previsibles e foron programadas, mentres que as do sistema autónomo poden ser imprevisibles e eventualmente poderían exceder os obxectivos e actuacións inicialmente establecidos polo programador humano¹¹.

Hai tamén sistemas robóticos dixitais que actúan nas redes informáticas con técnicas similares aos virus e que poderían provocar guerras cibernéticas de consecuencias graves e imprevisibles. Por

---

8 Versión inglesa deste artigo: CARBAJO NÚÑEZ M., «Warfare with autonomous drones», en *Warszawskie Studia Teologiczne* 35/2 (2022).

9 Cf. LAMBERT D., «The humanization of robots: Lethal autonomous weapons systems and ethics», en ROCHEFOUCAULD A. - SALDI S. (edd.), *The Humanization of robots and the robotization of the human person. Ethical reflections on lethal autonomous weapons system and augmented soldiers*, FCIV, Chambésy 2017, 16-46, aquí 18-20.

10 The «Lethal Autonomous Weapon Systems» (LAWS), are often called «killer robots». VILMER J.-B. J. «Terminator ethics: Should we ban 'killer robots'?», en OTTO P. - GRÄF E., *3th 1cs. A reinvention of ethics in the digital age?*, [Otto], Irights Media, Berlin 2017, 98-113, aquí 98. Nun escenario de ciencia ficción, poderíase pensar a LAWS absolutamente autónomos, en canto designadas e programadas por outras máquinas. Cf. *Otto* 100.

11 «They may at some point perform unforeseen actions, escaping the predicted area of evolution and thus contradicting the objective set by a responsible human agent». JURKOVIC I. (bishop), «Statement to the 2017 group of Governmental experts on LAWS», (Geneva 13.11.2017), en *Internet*: <https://nuntiusge.org/wp-content/uploads/2020/05/20171113.pdf>